

TRADITION OCH NYSKAPANDE

▫ INTERVJU MED ÖVERSÄTTARE STEFAN DIÖS

AV KOLL. 2187 ÅSA JOHANSSON

Den rad av översättare som genom tiderna har gjort *Kalle Anka & C:o* tillgänglig för över ett halvt sekels serieälskare är numera välkända för inbitna ankister. Det började en gång i tiden med Axel Norbeck, tidningens förste översättare från startåret 1948, som 1957 efterträddes av P. A. Westrin. Bortsett från två korta vikarieinlägg av Ronny Åström, omfattande nio nummer under 1970-talet, ägnade Westrin tillsammans med hustrun Maibrit hela 24 år åt tidningen. Överlämnandet av stafettpippen skedde 1981 då Ingrid Emond tog emot den, och efter fyra år hos henne gick den vidare till ankist och kollusor Stefan Diös, som nu kan räkna hela 18 år i tidningens tjänst. I denna intervju delar Stefan med sig av sina erfarenheter och tankar kring sitt arbete, samt ger oss en inblick i sin arbetsprocess.

Stefan Diös föddes 1960 i Sjötofta församling i Tranemo kommun i dåvarande Älvsborgs län – enligt föremålet för intervjun en liten håla i Västergötland nära gränsen till Småland som förmodligen inte är känd för något annat än att han är född där.

Han flyttade till Bromma med familjen – fadern var präst och modern lågstadielärare – innan han fyllde två år och växte upp där i ett lummigt villaområde. Barndomen beskriver han själv som lugn, bra och bekymmersfri och han hade aldrig några problem i skolan. I gymnasiet gick han tre år på humanistisk halvklassisk linje och läste latin och flera andra språk. Skolan hette Nya Elementar och är klassisk mark för kollusorer. Det var nämligen där han träffade ex-koll. 315 Frederik Ekehed och koll. 316 Greger Nässén och grundade NAFS(κ).

Efter gymnasiet blev det några ströjobb som brevbärare och kontorist innan han gjorde lumpen och började göra mindre översättningsarbeten för Hemmets Journal (son var den dåvarande utgivaren av *Kalle Anka & C:o*). Han kom att syssla med tidningen på heltid från och med 1985, då han även bosatte sig i Malmö där han

Översättaren i egen hög hatt och person.

Foto: Greger Nässén.

fortfarande har sin hemvist. Det blir dock åtskilliga resor till Stockholm, eftersom han har många nära och kära i huvudstaden med omnejd.

Långben-albumet "En världsomsegling under havet" var Stefans första uppdrag som översättare.

En världsomsegling under havet

Stefan gjorde flera översättningar innan han började med *Kalle Anka & C:o*. Det första uppdraget fick han redan julen 1981.

”Jag gjorde lumpen då och över jul och nyår låg jag i beredskap på K1 i Stockholm och gjorde ingenting i 14 dagar. Då ägnade jag tiden åt ett album som jag lämnade in i januari och det kom ut i maj 1982. Det hette ’En världsomsegling under havet’ och var ett sånt där Långben-album som på den tiden ingick i *Walt Disney’s Godbitar*. Sedan kort efter det fick jag flera andra småuppdrag, och det var faktiskt något som kom ut en eller två veckor före som jag hade gjort senare, men det första jag gjorde var det där Långben-albumet.”

Kalle Anka & C:o härnäst

När Stefan gjorde sina första översättningsarbeten var han bosatt i Stockholm utan fast jobb och var tacksam för de ströuppdrag han kunde få som frilans. Det blev flera liknande uppdrag innan han efter tre år blev tillfrågad om han ville försöka sig på att översätta ett nummer av *Kalle Anka & C:o*.

”I början av -85 fick jag ett provnummer och så sa de: ’Gör det här som om det skulle vara på riktigt’. Och det blev liggande i flera veckor, säkert månader, och så ungefär den sista dagen innan den riktiga tidningen skulle komma ut skickade jag in det, för jag gör alltid allting i sista stund. Och så sa de: ’Det här var bra, vill du ta Kalle Anka varje vecka?’ Och det tyckte jag var en jättegrej.”

Han bestämde sig för att flytta från Stockholm till Malmö under sensommaren 1985 för att komma nära redaktionen och kunna satsa helhjärtat på uppdraget.

”De bad mig inte att flytta. Jag hade ju jobbat från Stockholm tidigare via post. Man fick en bing original i ett kuvert och så skrev man sin lilla text på sin lilla skrivmaskin och knattrade på nätterna så grannarna förmodligen inte kunde sova, och sedan skickade man tillbaka det. De

menade väl att jag kunde göra Kalle Anka på samma sätt om jag ville, men jag blev lite skraj och tyckte att det var ett uppdrag som man måste ta på allvar.

Jag visste med mig att jag hade dålig arbetsdisciplin och gjorde saker för sent. Och sen var det alla föreningar och annat trams man hade för sig i Stockholm. Så jag tänkte att nu klipper jag av allting som jag har i Stockholm, vilket var rätt mycket, och sedan flyttar jag mig själv till Malmö enbart för att göra det här tills jag dör och så struntar jag i allt annat. Det var min plan ungefär. Sen har jag trasslat in mig igen i en massa föreningar men det är en annan sak.”

Det första numret av *Kalle Anka & C:o* som Stefan översatte var 50/1985.

Fick jobbet tack vare NAFS(κ)

När Stefan fick sitt första översättningsuppdrag från Hemmets Journal var han blott 21 år gammal. Vad var det som gjorde att denna helt oerfarna yngling blev tillfrågad från början?

”Det var tack vare NAFS(κ), där jag var sekreterare och skötte all utåtriktad korrespondens. Då ingick det ju att vi hade lite kontakt med förlaget. Vi tyckte att Kalle Anka, då på 80-talet, inte höll den kvalitet som vi mindes från vår barndom – så är det ju alltid. Och så tänkte vi att det måste finnas mycket bättre serier, så vi skrev och talade om att det här gör ni mycket dåligt, ungefär. Inte speciellt sansat kanske, men vi hade lite brevväxling med dem.

Det finns en historia som ofta citeras som går

ut på att jag skrev dit och sa att 'det här kan jag göra mycket bättre själv', och då skrev de tillbaka och sa 'när kan du börja'? Det är en lustig historia och det är en förenkling naturligtvis, men i princip var det nästan så. Jag tyckte att serierna var tråkiga att läsa. Det var inte alls samma stuns som på 60-talet när jag var ung. Det var mesiga, sega texter och även handlingen tyckte jag var tråkig. Så i något av de där breven nämnde jag att fränsett att serierna borde vara bättre så var översättningen inte så vass heller. Jag minns inte exakt hur jag skrev, men jag sa nog att jag kunde göra det där om det skulle vara så."

Vad Stefan inte visste när han skrev detta var att Hemmets Journal faktiskt sökte översättare, och han fick ett brev där de frågade om han var beredd att komma dit för ett samtal och en eventuell provöversättning.

"Då åkte jag till Malmö och pratade med redaktionen och skulle göra en provöversättning, men så kom det här Långben-albumet emellan som skulle ges ut, så i princip blev det min provöversättning. Redaktören var väl beredd att göra jättemycket ändringar och skriva om den själv om det behövdes. Men jag hade turen att det albumet passade mig väldigt bra, för det var rätt mycket sjuk humor och ordlekar och sånt där. Jag hade till och med min gode vän Anders Berglund att titta igenom det och han tyckte att det var OK. Det var någon liten grej han ville ändra på men det ville inte jag. Sen skrev redaktören att hon aldrig förr hade skrattat högt medan hon läste ett insänt manus, ungefär.

Så jag hade tur så till vida att jag kom in på rätt sätt i rätt skede. Men att jag fick chansen berodde på att jag hade specialkunskaper om serierna och så visste de från mina brev att jag kunde formulera mig i skrift på svenska. Och då tyckte de kanske att 'jaha, ge fäntratten en chans då, så får vi se om det är något att ha'."

Långt senare fick Stefan veta att redaktionen faktiskt hade långa diskussioner om huruvida de skulle ge honom chansen eller inte.

"Jag var ju ung och oerfaren och ansågs upp-

käftig och dessutom var jag ankist. Var det bra eller dåligt? Någon på förlaget måste ha tyckt att det var bra med någon som kan ämnet, som kan figurerna. Det känns kanske som en självklarhet, men samtidigt var det så att ankisterna inte hade det bästa ryktet på den tiden för vi ägnade oss åt att 'gnälla'. Och kanske var det någon som tyckte att 'honom kan vi ju inte använda, vi måste ha riktigt, fackutbildat folk'. Men jag fick chansen och så fick jag fortsätta och jag var jättetacksam för det naturligtvis. Det har varit och är väldigt roligt."

Ingen universitetsutbildning i ankism

Stefan är inte utbildad översättare. Grunden för hans arbete är i stället ett stort intresse för språk och de goda kunskaper i engelska som han skaffade sig redan tidigt i livet.

"Jag har ingen utbildning. Jag har bara gymnasium. Och det var väl också förmodligen lite känsligt på den tiden, därför att Kalle Anka hade ett sådant rykte och det hade alltid varit högutbildade akademiker som skulle göra det. Det var fil. lic. P. A. Westrin och magister Axel Norbeck och så vidare.

Jag läste mycket språk på gymnasiet, men sedan har jag inte haft någon anledning eller något intresse av att utbilda mig egentligen, för jag kom in här så pass tidigt. När jag var 21–22 år var jag i en lite förvirrad livssituation för det fanns inget som jag ville göra och inget som jag ville bli.

Jag var inskriven på Stockholms universitet ett tag efter att jag hade gjort lumpen, men det var inte för att jag ville utbilda mig utan för att jag behövde pengar. Man fick ju studielån och till och med bidrag av pappa staten. 'Bra', tänkte jag. 'Då skriver jag in mig och så läser jag engelska, för det kan jag redan; det är inte så ansträngande,' tänkte jag glatt, för jag ville uträtta så lite som möjligt – jag är en mycket lat person. Och så uppbar jag studielån och gick dit några gånger på hösten och jag klarade nästan allt utom en romanredovisning som jag aldrig orkade göra. Men på vårterminen flyttade mina lektioner från

klockan tolv till klockan nio och det var jättejobbigt för då måste jag gå upp på morgonen, och en dag blev jag förkyld. Plötsligt upptäckte jag att jag hade struntat i det där universitetet, så jag fick aldrig särskilt många poäng, och inte tillräckligt för att få mer pengar.

Det är hela min akademiska utbildning och jag är varken stolt eller skäms över det. Jag tycker inte att det har påverkat mitt jobb, för det finns ändå ingen universitetsutbildning i ankism. Det jag behöver för det här är Kalle Anka och att kunna formulera mig på svenska. Jag är ju intresserad av språk så jag försöker hänga med, men jag har inga akademiska papper på någonting, mer än betyg från gymnasiet. Men det var ett bra betyg!”

Trots att Stefan inte har någon formell utbildning som översättare har han alltid varit intresserad av översättning. Som ung satt han ofta hemma och översatte kapitel ur romaner från engelska till svenska för nöjes skull.

”Mitt specialarbete i gymnasiet var att översätta en ankistisk bok från USA, men den blev givetvis bara halvfärdig. Och jag tog även Kalle Anka-serier som jag hade på engelska och inte på svenska och började skriva texter för skojs skull. Sedan när jag har börjat jobba med det har jag blivit mer och mer intresserad. Jag tänker alltid i bakhuvudet när jag läser en engelsk bok: Hur skulle det här sägas på svenska? Det blir liksom en yrkesskada.”

Föregångarna

Det finns tre föregångare som tydligt har satt sin prägel på språket i *Kalle Anka & C:o*, Axel Norbeck, P. A. Westrin och Ingrid Emond. Vem av dem tycker du själv bäst om?

”Jag är Westrin-barn. Jag växte upp på 60-talet och vi vet ju att alla gillar sin egen barndom bäst. Vi hade Kalle Anka hemma -66 till -71, sen tyckte våra föräldrar att barnen blev för stora – jag har två äldre systrar. Och de årgångarna låg nere på vårt lantställe, så vi kom dit på sommaren och så kastade sig alla ungarna över dem och

läste igenom alla sex årgångarna. Vi hade en regel som sa att ju äldre en Kalle Anka var desto bättre var den, för allting blir bara sämre; det begrep vi redan då. Så vi tyckte att -66 var den bästa årgången. Tittar jag på den i dag, med lite ankistiska ögon, så kan jag inte tycka det om jag ska vara ärlig – fast jag tycker fortfarande det för det är min barndomsårgång. Och ibland kom vi över en Kalle Anka som var äldre än det och då var den ännu bättre! Vem som hade översatt tänkte vi inte på, men vi älskade språket och vi läste dem så ofta att jag memorerade långa sekvenser, och jättemånga repliker från den tiden kan jag än i dag.”

Barndomens Westrin-påverkan har gjort att Stefan bygger sitt språk på hans översättningar. Det är dock inget medvetet val.

”Jag gör det vare sig jag vill eller inte, för det är en sån stor del av min språkliga utbildning. Det bara sitter där. Jag tycker att det är så Kalle Anka ska prata. Jag blev hånad av mina vänner sedan. ’Jaha, 1985, det var året då Kalle Anka började prata som Stefan Diös’, säger de, för de anser att jag pratar likadant själv i verkligheten.

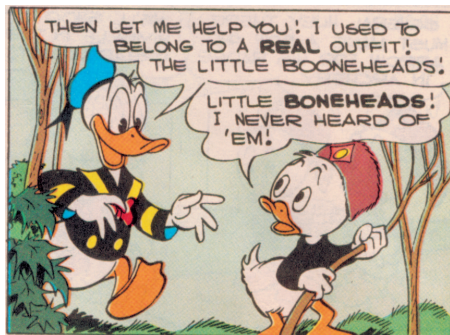
Det är en blandning av Westrin och mig själv och på sätt och vis är det en svaghet, för jag tog över efter Ingrid Emond och då borde jag ha varit bättre inläst på det. Där slarvade jag ju enormt. Jag läste Kalle Anka varje vecka därför att NAFS(κ) hade en prenumeration på den, men jag ansträngde mig inte för att lägga dem på minnet. Och när jag fick chansen att börja jobba, då skulle jag ha läst in mig på de senaste årgångarna för att veta vilken stil jag skulle ta över.”

Barnsjukdomar

Bristen på kunskaper om 1980-talets tidiga serier straffade sig. Det hade kommit in figurer under dessa år som Stefan inte kände till och som han gav helt nya namn eftersom han inte visste att de hade varit med tidigare.

”Det var bland annat några skurkar som Musse Pigg skulle tampas med i någon tidning och då hittade jag på två namn till de skurkarna. Sedan

kom de tillbaka flera gånger. 'Nu ska jag vara smart', tänkte jag. 'De här gubbarna känner jag igen, nu tar jag de namnen som jag redan har använt.' Sedan kom jag på att de kanske hade varit

med ännu tidigare och haft helt andra namn. Och antingen missade redaktören det eller så trodde de att jag alltid hade rätt för det var ju sånt jag var där för att kunna.

Ibland hade de en biftur som Floyd Gottfredson använde på 30-talet

och det var jag inte alls inläst på. Och sedan kom en Musse Pigg-expert och sa 'varför har den här figuren fått ett nytt namn, han hette ju någonting och har varit med i den och den boken'. Och jag tappade till och med bort en Barks-hänvisning en gång och då skämdes jag enormt! Annars såg jag det som en styrka att jag kunde känna igen när det kom saker från Barks och ta fram de gamla namnen, för jag tycker att det som skrivs nu ska hänga ihop med det som har skrivits förut."

Barks-hänvisningen som Stefan tappade bort var namnet på Kalle Ankas scoutörelse Little Booneheads, som han i brist på annat döpte till Dagsländorna.

"På 80-talet gjordes en mängd serier där Kalle Ankas Booneheads-trupp ställdes mot Gröngö-

lingarna. Och det bygger på en jättekänd Barks, där Kalle Anka ska sabba för Gröngölingarna. Han går och skryter om att 'jag var minsann också scout, jag var med i Little Booneheads', vilket är en vits. Det stavas med två 'o' därför att 'we had heads like Daniel Boone'. Han hade en sån där Gröngölingsmössa med tvättbjörnssvans. Sen blir det ett skämt för att det låter som 'bonehead' som betyder 'dumskalle'.

Så det är en gammal Carl Barks som ingick i min uppväxtperiod, men jag fattade inte att det var den serien de hänvisade till, för just den hade jag aldrig läst på engelska. Annars läste jag så mycket Barks jag kunde på engelska.

Så jag hittade på ett eget namn i stället för att

Innan Stefan gjorde bort sig hette Dagsländorna Häggbären respektive Kvickhuvudena. Det förra namnet förekom i Norbecks översättning och det senare hos Westrin (Walt Disney Comics 132, Kalle Anka & C:o 4/1952 och 24/1970).

gå tillbaka till den gamla serien och se vad det hette då. När jag väl upptäckte det var jag ju läst till att ha kvar det namn som jag själv hade använt, så ända sen dess har de hetat Dagsländorna. Det är viktigare att hålla kvar den traditionen vi har haft nu än att gå tillbaka till något

De återkommande skurkarna doktor Dunkelfink och Fumbel som Stefan ovetandes döpte om (Kalle Anka & Co 45/1992).

som har funnits vid ett enda tillfälle för 30 år sedan. Jag resonerar så i det fallet. Annars har jag strävat efter att gå tillbaka till ursprunget så mycket jag kan, och det fanns många liknande fall som jag kunde känna igen också, det får jag ju säga. Men det är ju missarna man kommer ihåg och grämer sig över.”

Axel Norbeck och Pengabingen

Du bygger alltså ditt språk i huvudsak på Westrin, men hur är det med Axel Norbecks översättningar? Hur förhåller du dig till dem?

”Norbeck läste jag inte så mycket när jag var ung, för vi hade inga så gamla tidningar. Det har kommit när man blev äldre och blev ankist, framför allt nu på senare år när de har givits ut i samlade verk. Jag har läst jättemycket Axel Norbeck sedan jag började jobba med de här faksimilutgåvorna, ’ärgångsböckerna’. Och jag inser att den stilen är överlägsen för dem som växte upp då, men jag tycker att den är lite för gammalmodig. Jag vill att det ska vara gammalmodigt, men jag vill att det ska vara gammalmodigt som på 60-talet.”

Axel Norbecks översättningar har alltså satt liten prägel på Stefans egna. Det enda exempel där han kan minnas att han har försökt återgå till Norbeck-epoken är namnet på den byggnad där

farbror Joakim förvarar sina pengar.

”Den har haft olika namn under alla översättare. Under Norbeck hette den lite olika saker – Penninghuset eller Penningbingen – och jag fick för mig att den hette Pengabingen någon gång och att det var det som var standard, fast jag har inte kunnat belägga det sedan när jag har gått tillbaka.

Sedan under hela Westrins tid hette det Kassavalvet, och under Ingrid Emonds tid hette det Skattkammaren, så där hade jag tre traditioner att bygga på. Jag ville kalla det Kassavalvet därför att det var från min period, men sedan beslöt jag i vända att det är bättre att kalla det för Pengabingen, dels därför att det är mer ursprungligt och dels är det ett tusen så mycket bättre namn. För det är en enda bing full med pengar och det är mer likt originalets ’Money bin’. Mycket mer visuellt och det passar bättre till den byggnaden.

Så alla som har läst Kalle Anka från 80-talets slut och framåt tror att det har hetat Pengabingen alltid, medan folk från 60-talet ringer och klagar: ’Pengabingen? Är du dum i huvudet?!’ Men i dag använder jag Kassavalvet också ibland. Det kan vara själva rummet där pengarna ligger, medan Pengabingen är hela byggnaden.”

Tradition eller nyskapande?

Traditionens boja ligger ofta tung över Ankeborg. Inte sällan skriar läsare högt när det sker för stora förändringar för fort. Hur finner man en balans i förhållande till tidigare översättare?

”Jag försöker att bygga på det gamla, men också utveckla det – i en ganska långsam takt men ändå en utveckling. Det gäller ju i det här jobbet, tycker jag, att hitta den rätta balansen mellan tradition och nyskapande. Och det gäller ju inte bara mig som replikskrivare, utan även dem som gör serierna från början. Här har vi figurer som har funnits i alla herrans år och alla vet vilka de är. Traditionen är urviktig.”

Stefan får ofta höra att språket är gammalmodigt och många klagar på att dagens barn inte pratar som figurerna gör i Ankeborg.

”Då säger jag ’bra!’ I Ankeborg ska de inte prata som de gör i Sverige i dag; i Ankeborg ska de prata som de gör i Ankeborg. Och det tycker jag är viktigt av flera skäl, därför att om man försöker vara för modern och haka på ungdomarnas aktuella slang under 80-, 90- eller 00-talet, då finns det två risker. Dels att jag inte kan göra det där rätt för att jag inte rör mig bland unga och vet hur de pratar – det språket är inte naturligt för mig – och dels att det blir för otidsenligt för fort. Och då tycker jag inte att man får sälja sig till den generationen som är ’inne’ just den veckan som tidningen säljs – det är marknadsavdelningens sak och de jobbar på sitt sätt antar jag. Jag tänker mig att det här ska sparas och läggas på högar och läsas om 10, 20 eller 30 år, som jag läser mina gamla Kalle Anka-tidningar. Och då får språket inte vara totalt tidsbundet så att det inte går att förstå.

Så den utveckling av språket som jag gör, den är ungefär 20, 30 år i eftersläpning. Kanske lite överdrivet, men ungefär så tänker jag. Jag vill inte ha för modernt språk, men inte heller vara rädd för att ta med slangord och så vidare. Det ska vara brett och varierat.”

Anser du att du förvaltar ett arv?

”Ja, det gör jag. Ett oerhört arv. Som den nostalgiker jag är. Det kände jag från början. Som jag nämnde; jag lade ner allt i mitt liv och flyttade till en helt ny stad bara för att kunna satsa på det här, därför att jag ville visa mig mogen det förtroende som jag hade fått. Nu är det ju mera rutin i jobbet för att jag har hållit på så länge, men jag är alltid medveten om det här och det känns fortfarande.”

Var du rätt person att förvalta det där arvet?

”Jag hoppas det. Det var i alla fall rätt jobb för mig. Jag är väldigt lat och skulle helst slippa arbeta alls, men nu har jag turen att få göra något som är så roligt att det egentligen inte känns som ett arbete, även om det naturligtvis blir det ändå. Och den person som jag tycker att de ska ha är en person som kan Kalle Anka och som kan svenska och som kan leka med orden på ett lagom sätt

och så vidare. Här sitter jag och försöker beskriva mig själv naturligtvis, men det är svårt att svara på frågan. Om jag är rätt person? Jaha, det är ju frestande att säga att jag är här för att jag är bäst i världen, men jag kan inte säga mer än att jobbet är bra för mig och jag hoppas att jag är bra för jobbet. Jag får låtsas vara lite blygsam!”

Hantverket

Stefan har under alla år arbetat som frilans och inte varit anställd av Egmont. Rent praktiskt har arbetet förändrats i takt med den tekniska utvecklingen.

”Nu är det ju datoriserat sen 1990 ungefär. Jag besöker ändå förlaget nån gång i veckan och hämtar en bunt papper eftersom det är trevligt att tjafsa med dem och ibland behöver jag kopior på serier i deras arkiv och så vidare. Men om jag inte kan komma, så visst kan de lägga det i ett brev. Och numera är det så fint att jag får ett svartvitt original där texten ligger i pratbubblan. Förut fick jag en sida med tomma pratbubblor och texten bredvid.

Sedan går jag hem och tar reda på det jag behöver om serierna. Credituppgifter och gamla publiceringar och sådant där. Om det är en repris så letar jag upp originalet som jag då i princip skriver av – redigerar om det behövs – och skriver in allt i en fil på datorn. Förut fick jag gå dit och lämna allting på en diskett, men nu kan jag lika väl maila. Och ibland har jag en speciell kommentar till en serie. ’Här tycker jag att originalet är otydligt och jag väljer att skriva på det här sättet.’ ’Det här var roligt.’ ’Det här var tråkigt.’ ’Här borde författaren ha gjort så och så och nu stämmer inte bilderna.’ Och det lägger jag i en särskild fil.

Så min kontakt med Egmont består bara av svenska huvudkontoret i Malmö; det är dem jag jobbar med. Någon enstaka gång har jag varit inne i Köpenhamn och hälsat på, och någon gång har jag gjort något jobb direkt åt dem också.”

Stefan har också lite kontakt med bokförlaget Egmont Richters i Malmö, som till exempel gör

Kalle Ankas bokklubb.

”Det är kul att jobba med det också, så att man inte bara gör samma hela tiden. Jag gör lite bilderböcker och sånt där jag egentligen inte anser mig ha speciella kvalifikationer, så länge de vill att jag ska göra det och så länge tiden räcker till. Och när man får skriva förord och artiklar om serierna så är det förstås jättekul. Ganska mycket sånt har det faktiskt blivit.”

Pratbubblor och fotnoter

När manuset kommer till Stefan står det ett nummer vid varje pratbubbla, skylt och ljud-effekt som ska skrivas. Det är hans uppgift att se till att texterna kommer i rätt ordning, så att varje text hamnar i rätt pratbubbla.

Hur är det med fotnoter? Ibland finns det ju sådana. Skriver du dem också?

”Ja, om fotnoten ingår i serierutan, vilket den för det mesta gör, till exempel när det är en gröngölingstitel som ska uttydas. Eller när det står ’Skri skra skrak’ med en asterisk och nere i rutan står det: ”Du är dum” på örnspråket.’ Om

det kommer en fotnot nedanför serien kan man nästan alltid utgå från att jag inte har skrivit den. Men någon gång tycker redaktören att ’det här borde vi förklara för att det är för avancerat’ eller nåt sånt.”

Stefan nämner som exempel att Don Rosa ibland kan låta bifigurer tala lite spanska eller portugisiska för lokalfärgens skull om en serie utspelas i Mexiko eller Brasilien.

”Och då tycker redaktören att ’de här orden får vi översätta och skriva vad de betyder längst ner’, men det tycker inte jag behövs. Jag tycker att det där hör till och det gör inget om inte alla förstår allting. Ibland diskuterar vi det, men redaktören bestämmer och kan sätta in det.

Någon enstaka gång kanske jag själv tycker att här ska vi ha en fotnot, men det är ganska sällan, i alla fall i *Kalle Anka & C:o*. Det har hänt i album, lite Asterix-stuket. De säger en sentens på latin och så får man den på svenska nedanför. Men jag tycker inte att det ska vara för mycket sånt. Jag tycker att de går till överdrift med det i vissa länder. Ibland står det till och med i origi-

Stefan tycker att läsarna själva ska få upptäcka noterna från Finlandia av Sibelius i ”Jakten på Kalevala” (*Kalle Anka & C:o* 48–50/1999).

nalet att man ska skriva en fotnot.”

Återigen nämner Stefan Don Rosa som exempel.

”Han har jättemycket bakgrundsdetaljer, men jag tycker inte att de ska förklaras i serien. Till exempel: De är i Finland och så är det någon bakgrundsmusik och då har han tagit fram riktiga noter från *Finlandia* av Sibelius. Och det är ju skoj. Men om det står längst ner på sidan ’Obs! Noterna är från *Finlandia* av Sibelius’ då tycker jag den effekten försvinner. Det vill jag att läsarna ska få ta reda på själva, de som är riktigt nyfikna. Annars verkar det som om förlaget vill glassa med att ’titta vad mycket bakgrundsforskning vi har gjort’. Det är säkert inte Don Rosa själv som har skrivit det. Han gillar att förklara sånt i artiklar, men inte i serierna.”

Engelska som concernspråk

Concernspråket på Egmont är engelska, vilket innebär att alla seriemanus ursprungligen skrivs på det språket. Även om det är en svensk manusförfattare får alltså Stefan även dessa manus på engelska.

”En svensk som medverkar regelbundet är Per-Erik Hedman. Jag har aldrig haft någon kontakt med honom, men jag tycker att hans manus är jättebra och jag sitter ibland och undrar – just eftersom han är svensk – om han tycker att det är som han har tänkt sig när han får se mina texter.

Jag vet inte hur mycket hans manus redigeras, men jag tycker att jag kan känna igen dem efter-

som de flyter så väl. Och så undrar jag om han tycker att det är en helt ny story som han inte känner igen alls när han får tillbaka det, och sitter och hatar mig och tycker att det blev förskräckligt, eller tänker han ’vad kul att det blev så där’. Det skulle jag vilja veta, så nån gång kanske jag tar kontakt med honom.”

Kontakten med författarna

Vilka författare har du regelbunden kontakt med?

”Det finns ett litet antal. Mest Don Rosa naturligtvis, för honom måste man prata med parallellt med arbetet hela tiden; det är så mycket detaljer och man vet att det har lagts ner extra mycket jobb på det. Jag vill inte missa någonting som han har velat få med. Och så vet jag att det kommer att granskas extra noga av alla hans to-siga fans, varav jag själv är ett.

Där är ju verkligen e-posten en välsignelse. Förr fick jag hålla på att skicka fax till honom med alla mina frågor. Han svarar omedelbart så han är väldigt noga med att hålla kontakt med sina översättare – de som vill diskutera med honom – och sina fans. Han är jättebra på det.”

Tidsmarginaler

Den tekniska utvecklingen har gjort vägen från författare till läsare kortare de senaste decennierna. Hur lång framförhållning har egentligen förlaget?

”Det var ett halvår när jag började och nu är det kanske två månader, i takt med att tekniken blir snabbare. Manusets gång igenom korrekturläsning och teknisk inpassning, och nu får jag ofta tillbaka det om vi hinner för att se de ändringar som redaktionen vill göra. Det är jag jätteglad för. Så var det absolut inte när jag började. Och om de ändå inte vill göra som jag vill så är det OK, för då har vi tänkt igenom det och så har de tyckt något annat än jag och det är klart att de får lov att göra. Jag ska väl inte bestämma allt bara för att jag är bäst i världen, haha.”

Det tar alltså två månader från dig till färdig

produkt, men hur lång tid får du på dig innan dess för att översätta texten?

”Det varierar. Man tänker sig att det kommer en i veckan och lämnas en i veckan, men så fungerar varken jag eller de länkar i kedjan som är före mig. Ibland kommer det jättemånga på en gång för att de har jobbat på i Danmark och Norge innan de skickar ut det till oss, och ibland har någon fas hakat upp sig och så blir det tvärtom. Och ganska ofta släpar jag efter för att jag är seg i roten och inte gör grejer i rätt tid.

Men jag får minst ett par veckor på mig för varje nummer så att jag får tid att titta igenom vad det är för något och sen skriva det. Och själva tiden som jag sitter vid datorn och skriver texterna är väl ett par arbetsdagar, så det tar ju absolut inte en vecka att översätta ett nummer. Då skulle det inte gå, för jag gör ju andra saker också. Hur jag lägger upp den där arbetsveckan brukar vara att jag väntar så länge som möjligt

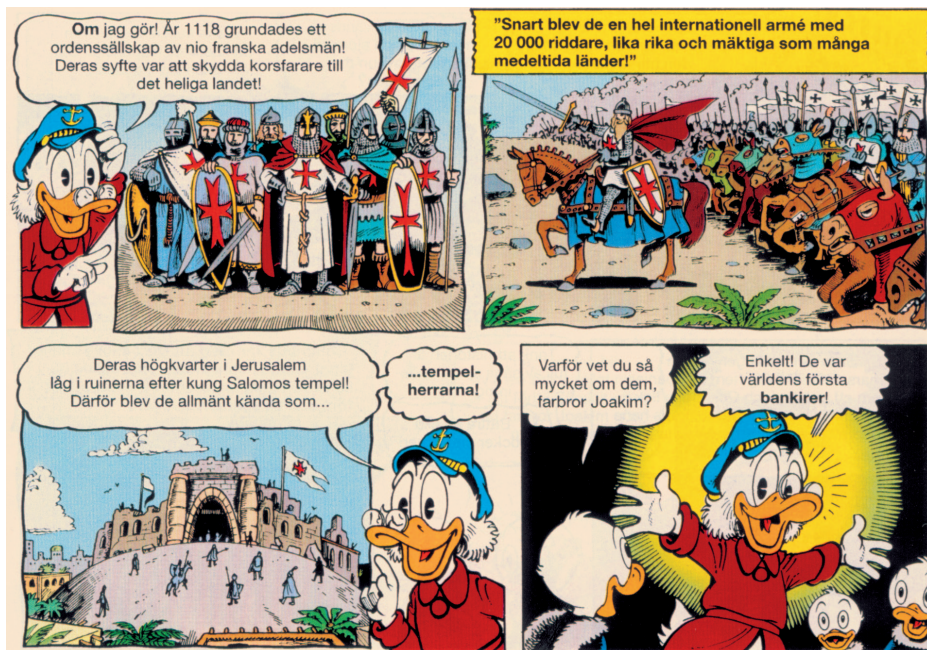
och gör allting i sista stund.

Jag tänker alltid att nu ska jag bli mer disciplinerad. Nu när jag är medelålders och måste tänka på min hälsa så ska jag sluta sitta uppe på nätterna till klockan sex och jobba ett dygn i sträck utan att sova som man gjorde när man var ung. Men det har inte funkat så bra. Det är min största svaghet som jag ser tydligt – jag passar tider dåligt och har dålig arbetsdisciplin. Vilket är underligt eftersom det är ett så kul jobb.”

Don Rosa tar längst tid

Men du börjar tidigare när det har med Don Rosa att göra?

”Ja, jag tittar ju igenom innehållet direkt när det kommer och försöker vara förberedd om jag tror att det är något som tar längre tid. En grej med att tekniken går framåt är ju Internet. Tidigare när jag behövde kolla upp något i en Don Rosa-serie fick jag knalla iväg till biblioteket i

Ett exempel från "Korsfararkungarnas krona" (Kalle Anka & C:o 43–45/2001) på historiska redogörelser som krävde assistans från uppslagsverk och Internet.

Malmö och titta i tio böcker. Och det var ju kul, men det tog en halv dag att sitta där och riva sig i huvudet. Nu kan man sitta hemma och leta på Internet, och det är både bra och dåligt. Man kan leta snabbare och effektivare, men samtidigt får man sällan lika pålitlig och fullständig information som på ett bibliotek. En del saker borde jag kolla upp ännu bättre.”

Ett exempel på denna snabbforskning är arbetet med Don Rosas serie ”Korsfararkungarnas krona” i *Kalle Anka & C:o* 43–45/2001.

”Då ville jag veta så mycket som möjligt om ämnet. Heter det tempelriddare eller tempelherre på svenska exempelvis? Jag läste Jan Guillou och där stod det tempelriddare hela vägen, men så läste jag på ett annat ställe att man helst skulle skriva tempelherrarna för att vara historiskt korrekt. All den forskningen gjorde jag i mina egna uppslagsböcker och på Internet, men där skulle jag förr i världen ha åkt till biblioteket. Då hade jag kanske fått mer information, jag kanske valde fel nu.

Det nämns en massa fakta i den där serien. Det var någon rövarhistoria om varför fredagen den 13:e har blivit otursdag som presenterades som om det vore sant, och det är väl OK i en Kalle Anka-serie, men kollar man upp det kanske man finner att det är en av många fantasifulla teorier och ingen vet exakt hur det kommer sig. Jag kan skriva av Don Rosa ordagrant, för jag vet att han redan har gjort all den här forskningen. Men jag är nyfiken och vill själv kolla upp det och veta hur mycket som är sant. Och jag vill ha korrekta historiska termer på svenska.

Skulle jag hitta ett fall där jag tvekar så frågar jag ofta Rosa var han har fått det ifrån och då kan han svara ungefär: ’Jag läste 40 olika böcker om det där för nio månader sedan och jag kommer inte exakt ihåg i vilken bok det stod.’ Och så säger han om han tycker det är OK att jag skriver si i stället för så. Men om det är en annan författare skriver jag kanske själv si i stället för så utan att orka fråga, om jag tycker att något passar bättre av någon anledning, och det är kanske

orättvist. Men det blir så eftersom jag vet att Rosa är den som gör överlägset mest forskningsarbete själv.”

Redaktörernas ändringar

Som tidigare nämnts klagade Stefan bland annat på översättningarna av serierna i *Kalle Anka & C:o* i de brev som han skickade till redaktionen som ung ankist. Senare, när han själv började översätta serierna i tidningen, förstod han att inte bara översättaren var ansvarig för resultatet. Det förekom en hel del redaktionella ingripanden på 1980-talet; redaktören ändrade mycket åren innan Stefan blev tidningens översättare, och fortsatte att ändra även i Stefans texter innan han blev varm i kläderna.

”När jag började med *Kalle Anka & C:o* 1985 hade det varit en period med extremt mycket ändringar, vilket jag inte visste. Och jag hade under tiden jobbat med *Kalle Ankas Pocket* där jag var van vid att översätta 250 sidor utan att redaktörerna ändrade en bokstav. Jo, möjligen av utrymmesskal, men samtidigt var pocketarna handtextade och textarna kunde få in mer text än sättningsmaskinerna. Det är ett fel som är typiskt i början att man skriver för mycket – man vet inte hur mycket som får plats i en pratbubbla. Och jag är mångordig av mig rent allmänt.

Men när jag gjorde mina första *Kalle Anka & C:o* blev jag lite chockad över att det var så många ändringar i texten. Och jag fick inte se det förrän det kom ut. Det fanns grejer som jag absolut inte hade skrivit. Det mesta var säkert bara helt ointressanta smådetaljer som inte spelade nån roll, men jag var ju van vid att inte bli ändrad alls och tänkte att ’det här går min konstnärliga ära för när’. Samtidigt var jag ju helt ny och kunde inte gå upp och harkla mig och säga ’varför har du skrivit ”usch” i stället för ”kvack” här’ och sådana där saker.

Långt om länge insåg jag hur mycket ändringar det hade varit före mig. Jag fick 10 till 50 gånger mer ändringar än vad jag någonsin hade haft, men det var det kanske ändå mindre än

hälften av vad de hade ändrat förut. Jag misstänker att det var dåligt samarbete mellan redaktör och översättare under en period, och lite var det kanske därför som vi tyckte texterna var svaga.

Sedan har det varit många olika redaktörer under årens lopp och mängden ändringar har varit större eller mindre. Det senaste året har jag fått se de flesta ändringarna i förväg och det känns väldigt bra för mig. Någon gång har det dykt upp grejer som jag har tyckt varit grammatiska fel, vilket jag inte tycker ska finnas i tidningen. Jag har säkert inte varit felfri själv i 18 år, men jag kan peka på tillfällen när det har kommit in fel som jag inte har skrivit och det tycker jag inte om, det hjälps inte.”

Kalle Anka serverar vin i serien "En fru för mycket" i Kalle Anka & C:o nr 52/1986 (repris i nr 15/1999).

Språket var för svårt

Vad kunde det röra sig om? Varför ändrade de?

"I början kanske min stil inte passade in, trots att de tyckte det var bra i grunden. Och de kan ha haft rätt, därför att man kommer inte in och gör allting jätterätt från början och jag hade ju inte läst in mig på hur det var före mig. Och sedan kanske vi inte alltid hade samma uppfattning om vilken stil det borde vara heller.

En diskussion som vi hade ofta de tidiga åren var att mitt språk var för svårt: "Tänk på att det är barn och ungdomar som ska läsa det här. Då får du inte använda så här svåra ord för det fattar inte de." Det kan nog ha stämt i en del fall, men jag tycker att grundprincipen var felaktig och det

tycker jag fortfarande. Man får inte vara rädd för att sätta in svåra ord. Språket måste vara brett, och är det så att det här läses av yngre medborgare som inte kan alla ord så gör det ingenting om de inte förstår allt, för antingen får de reda på det lite senare eller också frågar de mamma eller också slår de upp det eller också struntar de i det för de kan förstå serien ändå. På det viset får man in lite chans till lärdomar och kunskap. Och jag skriver inte för barn. Jag vet att det är barn som läser tidningen, men jag tänker aldrig att 'nu ska jag skriva det här så att sju- till nioåringar kan läsa det', utan jag skriver i princip för mig själv och utgår från vad jag skulle vilja läsa. Då kan det naturligtvis hända att jag har varit för högravande i stilen ibland, men samtidigt tyckte jag att det skulle vara så.

Jag minns att det var en period då vi hade lite katt-och-rätta-lek. När jag märkte att de sänkte min stil ett snäpp så försökte jag höja den ett snäpp. Då när de sänkte den hamnade den där jag ville ha den. Inte exakt så solklart, men lite grann. Men visst har redaktörerna haft rätt i mycket."

Oönskade tillägg

Rutorna kan alltså vara för små i förhållande till texten så att redaktörerna får plocka bort ord och meningar, men brukar de lägga till någonting?

"Väldigt sällan numera. Nu görs ju allt vid datorer och man kan manipulera grad och radmellanrum så man får plats med längre texter. Men det gillar inte jag, utan jag försöker hålla texten så att den ska få plats i bubblan på normalt sätt om möjligt, även om man får stryka i originalrepliken.

Det var väl de första åren som redaktionen tyckte om att stoppa in sina egna hurtfriska tillrop. Jag hade kanske suttit i 20 minuter för att formulera en replik för att den skulle få en viss tyngd i slutet. Jaha, så finns det plats kvar i pratbubblan tycker redaktören som skriver 'tjohej, tjohej' längst ner, som inte alls passar in. Det händer inte längre; det var väldigt länge sedan."

Vad har du egentligen att säga till om? Vem har sista ordet?

”Det har redaktören. Solklart. Och så ska det vara också, men jag är glad om jag kan hålla en dialog om de här sakerna och det har jag kunnat nästan hela tiden. Alla redaktörer som jag har haft att göra med har varit supertrevliga och framför allt nu tycker jag att det funkar jättebra.”

Tabun i Ankeborg

Finns det några riktlinjer för vad som får och inte får förekomma i texten, till exempel när det gäller språkbruk, svordomar, alkoholtabu och liknande?

”Jag har fått höra att det finns en lista med riktlinjer för översättare, men den har jag aldrig fått. Jag kanske har hållit på för länge. Det mesta faller ut automatiskt därför att jag har läst så pass mycket Kalle Anka att jag förhoppningsvis har en känsla för vad man kan skriva och inte. Men ibland har det blivit diskussioner när jag eller någon annan har slarvat eller för att jag inte har haft samma syn på ett ords värdeladdning som någon läsare har haft.”

När det gäller alkohol- och tobakstabu menar Stefan att det har funnits i Norden, men inte på samma sätt i serierna som kommer från Italien, eftersom man i Sydeuropa har en helt annan syn på alkohol.

”Makarna Westrin säger att det var så ordet ’läskeblask’ kom till. Det var en serie från Italien där Kalle Anka skulle dricka champagne, och eftersom det inte fick förekomma hittade de på läskeblask för att det såg ut som något som läskade och blaskade och bubblade. Sedan tyckte de att det var kul, så de fortsatte att skriva läskeblask och det har nu blivit hur accepterat som helst. Ingen har sedan kunnat hitta den där serien, men i alla fall.

Fast en gång under min period som översättare jobbade Kalle Anka på en herrgård och skulle servera vin, och då skrev jag vin. Och när den gick i repris 10–12 år senare var det en ankist som skrev in till ankismlistan och sa att han var

lite chockerad över att Kalle drack vin i senaste numret, för det gör man ju inte i Ankeborg; det finns ingen alkohol där. Och jag fick svara att för mig finns det inget 100-procentigt alkoholtabu, det är bara det att det förekommer väldigt sällan. Kalle Anka drack inte ens det där vinet, han bara bar in det till herrskapet i sitt jobb som servitör. Det skulle visa att det var ett väldigt fint hushåll, det var totalt vid sidan om själva handlingen.

Men då hade inte jag haft samma uppfattning om alkoholtabu som den läsaren. Alla kan ju inte vara överens. Och uppenbarligen hade inte heller redaktionen tyckt att det var något fel, för ingen hade ändrat det efter mig vare sig i originalet eller reprisen och det var ändå helt olika redaktörer vid de tillfällena.”

Får Kalle säga ”rackarns”?

När det gäller språkbruk får inga svordomar eller snuskiga ord förekomma, men ibland dyker det upp gränsfall som ställer frågan om vad som är en svordom på sin spets.

”Får man säga ’attans’ eller ’rackarns’ eller ’tusan’? Det finns ju vissa ord som man vet att man inte får säga: ’djävlar’ och ’fan’ och ’helvete’ vet alla är svordomar, men samtidigt måste de ju få säga något. Dialogen är ju full av mildare kraftuttryck och ibland kommer ett gränsfall. ’Sablar’ skriver jag till exempel inte – jag tycker att det är över gränsen – men jag kan skriva ’attans’, och det kanske finns någon människa i världen som tycker tvärtom, att det är ett fulare ord än det andra.

När jag var ny fick jag lära mig att vi inte ska använda ”kors” och ”jösse”, för då kommer det klagobrev. Till och med ”Milda makter” finns det folk som inte gillar. Jag tycker för min del att de orden går bra och rent av är klassiska i Kalle Ankas historia. Så de kanske råkar slinka in någon gång ibland.”

Porrord i Kalle Anka & C:o!

Ords värdeladdning kan onekligen ställa till problem. Stefan minns med fasa det största misstaget